

בניית משמעות תוך שימוש באמצעים חזותיים: טקסטים של ילדים משכונה בין-תרבותית בישראל

דר. ג'נט גאת'רי ג'ינו

תקציר התזה

מחקר זה בוחן עבודות שנעשו על ידי ילדים בעלי רקע תרבותי מגוון אשר מתגוררים בשכונה העירונית הבין-תרבותית, "נווה יוסף", שבחיפה. שישים אחוזים מתושבי השכונה הם עולים חדשים מחבר העמים או מאתיופיה, וארבעים אחוזים הם צברים (ישראלים מלידה). בבית, הילדים מדברים עברית, רוסית או אמהרית, ויש ביניהם גם דתיים וגם חילוניים. בחוץ, חולקים הילדים אותו מרחב עירוני ואותה מערכת חינוך ממלכתית. כשכונה, מייצגת "נווה יוסף" סביבה חברתית שבתוכה עוברים הילדים המקומיים אינטראקציות שונות זה עם זה. עבודותיהם, "טקסטים חזותיים", אשר נעשו כולן מאותה קבוצת חומרים, מתארות רעיונות שונים אודות "השכונה". עבודות יד אלו נתפסות כמוצגים אשר מעבירים מידע חברתי-תרבותי אודות הילדים אשר יצרו אותן.

הטקסטים החזותיים נאספו לפני ואחרי שהילדים השתתפו בקורס קצר בשם "השפה החזותית של התצלום", אשר עודד אינטראקציה עם השפה הסמיוטית הטבעה בדימויים צילומיים שהוכנו מראש. הילדים שהשתתפו בקורס הגיעו אליו בקבוצות חברים קטנות, על פי רוב ילדים מאותו רקע תרבותי. עובדה זו איפשרה להשוות בין הטקסטים החזותיים שנעשו על ידי כל קבוצת ילדים לפני ואחרי הקורס, וכן בין מכלול עבודותיהם של כל קבוצות הילדים שבאים מאותו רקע תרבותי, לפני ואחרי הקורס.

עבודותיהם של הילדים נבחנו מנקודת מבט חברתית-תרבותית, במסגרת תיאוריה שהתפתחה מתוך התיאוריה הסמיוטית החברתית-חזותית, ביחד עם ניתוח פרשני אשר משמש באיקונולוגיה. מתודולוגיה זו חושפת את הדרכים השונות בהן נבנות, מסודרות ומעובדות צורות מצוירות, לשוניות ו/או צילומיות. גוף העבודות אשר נדון במחקר זה נתפס כאוסף של דברים/חפצים, כדוגמאות של חומרניות, והוא נצפה כ"הפקות" שהן רצפים של פעולות שמובילים לעיצוב המשמעויות.

עבודה זו מציעה שה"סגנונות החזותיים" הספציפיים אשר נתגלו בטקסטים החזותיים של הילדים מייצגים גישות שונות לבניית משמעות תוך שימוש באמצעים חזותיים, וכן תהליכים שונים של בניית משמעות תוך שימוש באמצעים אלו. "סגנונות חזותיים" אלה נתפסים כתוצרים של הקהילות החברתיות-תרבותיות הקיימות בנווה יוסף. "הכלאות" חדשות (היברידיים) של סגנונות חזותיים הופיעו בחלק מהטקסטים החזותיים של הילדים אשר נעשו לאחר הקורס.

בניית טקסטים בעזרת משאבים כלשהם, חומריים או אלקטרוניים, קשורה לאמונות ולמנהגים התרבותיים הרחבים יותר. מחקר זה הראה, שישנן דרכים רבות לבנות משמעות תוך שימוש באמצעים חזותיים; ואולם, בחברה קיימות מוסכמות ומנהגים חברתיים מסוימים אשר מובילים את אופני התקשורת. הממצאים מרמזים על כך שיש לעשות עוד כדי להבטיח שכל הילדים ירכשו מיומנויות אוריינות אשר יאפשרו להם לעבד ולבצע טרנספורמציה של דימויים חזותיים ושל תצלומים, וזאת על מנת שהם יהפכו למשתתפים, ליוצרים ולמציגים פעילים של תקשורת שעושה שימוש הן בטכנולוגיות "נמוכות" והן בטכנולוגיות מתקדמות, אשר עם הזמן הופכות, גם אלו וגם אלו, למבוססות יותר ויותר על דימויים ופחות ופחות על טקסטים. ילדים שלא יעשו זאת, עלולים להתחיל את חייהם בעמדת נחיתות.